

Gaudí admirat en vida pels grans arquitectes germànics: W. Gropius, E. Neufert, B. Taut i P. Linder

Jordi Bonet Armengol

President de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi. racbasj@suport.org

Resum

Antoni Gaudí ja fou admirat en vida per alguns dels principals arquitectes germànics del primer quart del segle XX, noms capdavanters de l'arquitectura moderna. Fet gairebé desconegut a Barcelona, gràcies a una exposició celebrada recentment a Bremen es pot constatar com alguns aleshores joves estudiants d'arquitectura de la Bauhaus, on eren alumnes de W. Gropius, van venir a Barcelona i van col·laborar amb l'Institut d'Estudis Catalans en l'aixecament de plànols de monuments del nostre país i també de l'estat espanyol. Així mateix, les revistes especialitzades d'aquells anys ja havien donat diverses notícies de Gaudí fent notables elogis del temple de la Sagrada Família.

Abstract

Gaudí was admired during his lifetime by the great German architects W. Gropius, E. Neufert, B. Taut and P. Linder

During his lifetime, Antoni Gaudí was admired by some of the most important German architects from the first quarter of the 20th century, all key figures in modern architecture. This fact has been virtually unknown in Barcelona until a recent exhibition held in Bremen proving that some then-young architecture students of the Bauhaus, where they were students of Gropius, went to Barcelona and worked with the Institute of Catalan Studies, drafting plans for monuments in both Catalonia and Spain. Likewise, the specialised magazines from those years had mentioned Gaudí quite often, citing ample praise for the temple of the Sagrada Família.

A la tardor de 2004, una exposició a Bremen sobre Gaudí per a la qual s'havien deixat unes peces importants de la Casa-Museu del Park Güell i del Temple de la Sagrada Família permetrien de conèixer el programa de conferències que l'acompanyaven. Al demanar la meua presència per intervenir en el simpòsium a realitzar, em cridà l'atenció que es presentava Antoni Gaudí com a "líric de l'espai" amb el subtítol de "Gaudí a Alemanya"¹ i que un dels treballs que es presentaven tocava el tema de Gaudí i la Bauhaus.

Jo coneixia que, a la visita realitzada a Barcelona per Walter Gropius l'any 1961, l'havia acompanyat a la capella de la Colònia Güell l'arquitecte M. Ribas Piera. La contemplació d'aquella obra inacabada despertà en l'arquitecte germànic un comportament de tan profunda admiració que restà durant una llarga estona fotografiant, sense dir un mot, l'edifici des de punts de vista diferents.

D'altra banda una conversa amb l'arquitecte David Mackay en ocasió d'una entrevista que li féu la BBC britànica al Temple de la Sagrada Família, motivà que al comentar-li el que es feia a Bremen, m'informés que tenia una carta del mestre alemany i que me'n facilités una fotocòpia². Aquesta carta explica l'interès que suscità al llavors jove i desconegut arquitecte alemany el viatge que el portà d'Hamburg a Bilbao entre 1907-08, en visita per Espanya amb l'interès de conèixer l'art hispànic i el contacte entre Occident i Orient viscut a la península Ibèrica, a la recerca de la ceràmica acolorida desenvolupada a Al-Àndalus i la costa mediterrània. Atret pels colors blanc i blau que la caracteritzava, connectà a Barcelona amb Puig i Cadafalch, que l'obsequià amb l'estudi de Font

i Gumà *Les rajoles valencianes i catalanes*. Intentà conèixer a Gaudí, però no li fou possible. A la carta esmentada descriu: “Estava tan absort en el seu treball incommuniatiu pràcticament. La devoció i concentració en el seu treball m’impressionà profundament, fent-me pensar que la seva producció arquitectònica estava molt allunyada de les meves pròpies idees immòbils i vagues”.

A finals de novembre visitava Bremen per primera vegada. La meua intervenció al simpòsium sobre “La nova arquitectura de Gaudí” em permeté d’explicar aquests records.

A l’exposició, em sorprengué trobar-hi uns dibuixos de gran qualitat fets per uns arquitectes alemanys així com unes publicacions que jo ignorava i molts altres documents que s’ampliaven en un catàleg molt ben editat, que exposava tots uns fets desconeguts, que a la presentació s’oferien amb uns mots que em cridaren encara més l’atenció: “La relació entre la Böttcherstrasse de Bremen i l’arquitecte català Antoni Gaudí no és cap descoberta del 2004. De fet, és tan vella com la pròpia *Gesamtkunstwerk* (obra d’art total) que és la pròpia Böttcherstrasse”.

L’any 1927 s’inaugurà el primer museu dedicat a una dona artista pintora, el P-Paula-Becker-Modersohn-Haus, obra de l’arquitecte i escultor Bernhard Hoetger, promogut per Ludwig Roselius, inventor del cafè descafeïnat, amb el qual féu una gran fortuna. Era un germanista que aplegà una important col·lecció dels grans mestres de la pintura i escultura alemanys i flamencs com Lukas Cranach, Riemeschneider, A. Dürer...

Un any més tard aparegué a la revista internacional *Die Böttcherstrasse* un article sobre Gaudí i la Sagrada Família. Si Hoetger feia una arquitectura individualista en què volia aconseguir el *Gesamtkunstwerk* –l’obra d’art total-, hi havia un cert paral·lisme amb el Gaudí amb formes orgàniques amb exigència funcional i constructiva on “es feia palesa la seva derivació de formes bàsiques de la

Naturalesa”. L’article sobre Gaudí elogia el temple que s’aixecava entre el mar i la muntanya: “Qui s’atansi al port de Barcelona quedarà fascinat per la ciutat, construïda sobre un pla de suau pendent, i pel perfil d’un edifici entre el qual destaca indubtablement l’església –encara en construcció– de la Sagrada Família”.

Molt abans, l’any 1919, l’arquitecte Bruno Taut havia publicat a Jena *Die Stadtkrone*, un manifest urbanístic que plantejava la ciutat moderna coronada per un símbol religiós, la catedral gòtica.

Era una mena de proclama que volia assolir el benestar de la humanitat a través de sentir-se solidaris i units amb tots els altres, mitjançant una nova organització social. Després de la Primera Guerra Mundial (1914-1918), els homes construïrien edificis per coexistir i amb els artistes bastirien la

Fig. 1. Paul Linder, *La Pedrera*, 1921.

Stadtkrone a semblança de les *Baubütten* gòtiques, amb el treball en equip d'artesans, tal com s'edificaven les catedrals. Era en certa manera com un símbol del socialisme. Bruno Taut mostrà una *Stadtkrone* en la seva felicitació nadalenca, que des del seu punt més alt llençava raigs de llum en plena nit a la ciutat.

Això mostrava un cert paralelisme amb Gaudí, que somniava a expandir la llum pels quatre braços de la creu que il·luminaria la ciutat, des dels 170 m del futur cimbori del Temple de la Sagrada Família.

El comissari de l'exposició de Bremen, Daniel Schreiber, evoca en el catàleg la possible mateixa font d'inspiració com a origen d'aquesta coincidència. Hi fa referència que Gaudí no creia que la gent del nord posseïssin uns especials dots per a les belles arts, malgrat que admirava la *Passió de Sant Mateu* de Bach i coneixia Goethe. El fet és que les primeres notícies que arribaren a Alemanya sobre Gaudí es publicaren a la revista *Frühlicht*, que Bruno Taut dedicava als arquitectes visionaris en uns moments que Alemanya s'esforçava per superar la crisi i els edificis de Gaudí eren presentats com a *Zauberbauten* –meravelles arquitectòniques–.

Poc després, el 1921 apareixien fotografies amb els edificis de Gaudí a *Wasmuths Monatshefte für Baukunst* quan a Alemanya només es feien dibuixos “fantasiosos” i, tal com Daniel Schreiber els qualificà “mostraven una utopia feta realitat”. Així la Sagrada Família esdevingué un tema tractat a les revistes alemanyes d'arquitectura, especialment a *Deutsche Bauzeitung*. La reproducció del seu projecte comparat pel mateix Gaudí amb la catedral de Colònia i també amb Sant Pere del Vaticà i Sant Marc de Venècia, s'hi reproduïx i es qualifica de “barreja de genial creativitat i de fantasiejant immaterialitat”.

Per un altre costat, uns joves estudiants d'arquitectura procedents de la Bauhaus de Weimar, Paul Linder (1897-1968) i Ernst Neufert (1900-1986) anaren a Barcelona l'any 1921 acompanyats de l'escultor Löwengard. Feia poc del tractat de Versalles, i a Alemanya es passaven dificultats econòmiques. De ben segur W. Gropius els parlaria de Gaudí i de l'Institut d'Estudis Catalans, i així entraren a col·laborar-hi i se'ls encarregà l'aixecament de plànols de monuments catalans, esglésies i masies. Viatjaren també per Espanya, retratant i dibuixant edificis que havien de figurar en una exposició on mostrarien l'Espanya monumental. Alguns dels seus dibuixos foren els que em sorprengueren, per l'expressionisme i fidelitat que mostraven. (Fig. 1, 2 i 3)

Linder ho explicà l'any 1949 a l'article “Begegnungen mit Antoni Gaudí” (Encontres amb Antoni Gaudí), publicat al catàleg, que presentà el professor Joaquín Medina Warmburg. Se n'ofereixen alguns fragments:

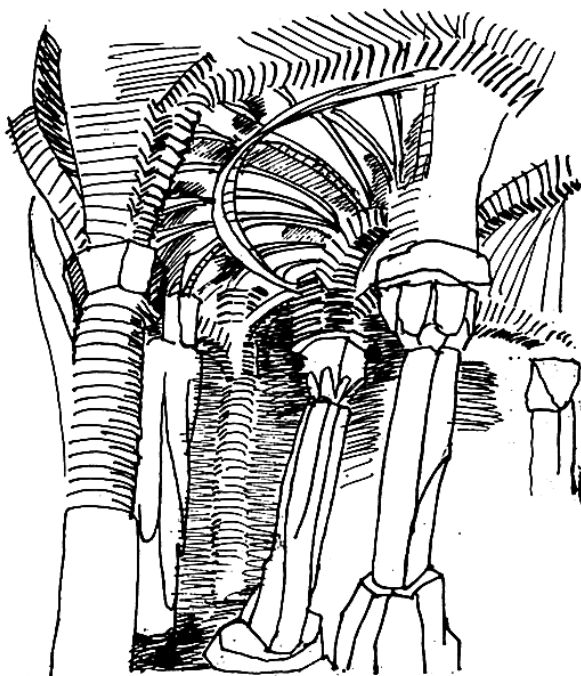

Fig. 2. Paul Linder, Cripta de la Colònia Güell, 1921.

“D’arribada, la ciutat de Barcelona ens impressionà fortament; no havíem vist mai un lloc tan palpitant i tan ric[...] L’arquitectura de Gaudí era o bé rebutjada o acceptada amb compassiva tolerància”.

S’adonaren però que Gaudí era “un visionari radical i alhora fèrtil, un escultor i arquitecte divinament inspirat i també que l’art gran i actual no té cap necessitat de tallar radicalment amb el passat”.

Conegueren la persona el dia que es trobaren “davant d’aquell complex tan extraordinàriament enèrgic i sobresortint que era la Sagrada Família”. Després de successives visites consideraren Gaudí com “un gran arquitecte valent revolucionari, amagat darrere de tanta audàcia i dinàmica”. Connectaren amb els picapedrers i escultors a peu d’obra i els sentiren dir que “Don Antoni era un persona amable i un expert en pedres i en el tall de les mateixes[...] era un homenet gris i menut, un contrast absolut amb aquelles gegantines muntanyes de pedra que havien emanat de la seva imaginació”.

Fig. 3. Ernst Neufert, *Vista de la ciutat d’Àvila*, 1921.

“Ens moríem de ganes de conèixer Gaudí en persona, per tal d’entendre quin camí portava del cervell i del cor d’aquell homenet fins a aquells edificis grans i imponents, que tant ens commovien”.

Linder descriu així el primer encontre amb Gaudí, esdevingut d’una manera inesperada i informal a través del jove pintor Jaume Busquets, que mantenia una estreta amistat amb Gaudí: “Estava assegut amb un petit tauler de dibuix sobre els genolls on traçava corbes amb llapis de colors. A les parets hi havia prestatgeries repletes de llibres [...]. En cap moment Gaudí va interrompre la feina, continuava dibuixant, lentament i curiosa [...]. Busquets xerrava amb Gaudí i presentà als alemanys. El comentari del mestre fou contundent: “La major part dels alemanys són gent molt correcta. Però no s’haurien d’involucrar en qüestions artístiques. En saben molt de tècnica i de matemàtica, però l’art no és el seu fort. I l’arquitectura encara menys”.

S’inicià un llarg debat sobre “l’art autèntic”. Gaudí mostrà un dibuix amb la secció transversal de la catedral de Colònia: “Aquí pot veure com construeixen vostè”. Linder explica detalladament les raons de Gaudí comparatives entre el gòtic del nord i el mediterrani i ho resumeix referint-se a la seu de Mallorca com “quina meravella d’espai interior”.

ble i un expert en pedres i en el tall de les mateixes[...] era un homenet gris i menut, un contrast absolut amb aquelles gegantines muntanyes de pedra que havien emanat de la seva imaginació”.

L’obrador de Gaudí i sobretot l’escola provisional “estava bastida de forma pràctica i econòmica”. I es preguntaven “atònits com era que el seu nom apareixia tan poc sovint al costat del dels seus contemporanis Wagner, Berlage o Van der Velde [...] i que ningú no el superava a la recerca de noves formes”.

Gaudí els convidà a visitar-lo i “així fou com el vaig freqüentar d’aleshores ençà. Cada vegada que la conversa derivava cap al Mediterrani, parlava amb l’eloqüència d’un tribú romà i se m’adreçava en català. Jo li responia, tan bé com podia, en castellà, encara que això segurament ferís els seus sentiments separatistes. Em va impressionar que rebutgés de parlar en espanyol amb un estranger”.

Gaudí “era un home culte i il·lustrat [...], estava lluny del prototipus intel·lectual i revolucionari abundant pel nord d’Europa. Era un innovador extraordinàriament dotat i prodigiós avançat al seu temps, però, alhora, ple de la tradició viva. Era àgil pensant i amb gran seguretat actuava en conseqüència”.

Linder, que havia mesurat i dibuixat esglésies i masies, viatjant per Catalunya, ensenyava la feina a Gaudí i els comentaris que feia eren que “sempre trobava una resposta espontània i original”.

“En una ocasió de retorn de Manresa, on havíem anat a fer l’aixecament de la seu, li comentaven sobre la presència d’arcs boterells. Gaudí de seguida exclamà: “Segur que aquests arcs boterells no tenen cap funció estructural! Aquests els va fer posar algun bisbe manresà com a decoració. De la inspecció aprofundida se’n desprengué que no estaven ben lligats al mur exterior i poc tenien a veure amb l’empenta de les voltes”.

Linder tornà a Catalunya l’any 1924 i repregué l’amistat de la manera més cordial amb Gaudí, que “havia entrat en la tardor de la seva existència. Era una persona pietosa i creient, confortat per la seguretat de la fe en Déu, un dia em comentà: “Si aquesta obra fos la casa d’un home ric, aleshores sí que m’hauria de preocupar, perquè no l’acabaré pas. Però com que es tracta de la casa de Déu, això del temps no té cap mena d’importància. Només compta una cosa: que en resulti una casa bona i digna”. Linder es preguntava “qui continuarà una obra com aquesta? Romandrà inacabada i no esdevindrà testimoni de Déu, com Gaudí desitjava”.

Sovint es veien a les tardes. Gaudí “esbossava anàlisis estructurals amb llapis de colors”. Linder explica “que no es deixava convèncer que fos possible construir voltes de doble curvatura sense armat metàl·lic i que ell [Gaudí] volia i estava convençut que eren formes estructurals”.

“Un dia m’ensenyà com havia trobat la forma de les torres de llevant, a partir d’una secció circular a la base que s’anava aprimant amb una suau corbatura a mesura que s’aixecava. Per fer-ho havia lligat un feix de llargues tiges de blat en forma de garba”.

El resum del record de Linder sobre el gran mestre és ben clar: “Gaudí fou un arquitecte audaç, [...] l’embargava un ardent entusiasme quan parlava de la il·luminació nocturna de les torres de la Sagrada Família. Li agradava molt parlar de llum i ombra.

“Quan li parlava de coses pretèrites m’adonava que recordava perfectament i tenia ben presents tota mena de detalls d’aquells edificis i ho feia amb molta autocrítica. Deia: “Quan vaig construir allò, era tan jove com vostè ho deu ser ara. Per això li sembla que està bé! Esperis a tenir la meua edat, i ja veurà com pensarà diferent!”.

Els dibuixos que féu Linder de la Pedrera i de la capella de la Colònia Güell (Fig. 1 i 2) palesen aquesta admiració i no és estrany que de retorn al seu país es publicuessin uns articles i fotografies de la Sagrada Família amb una informació molt notable sobre les idees innovadores de Gaudí.

També els croquis fets per Ernst Neufert i Paul Linder del portal de Santa Maria del Mar, la torre

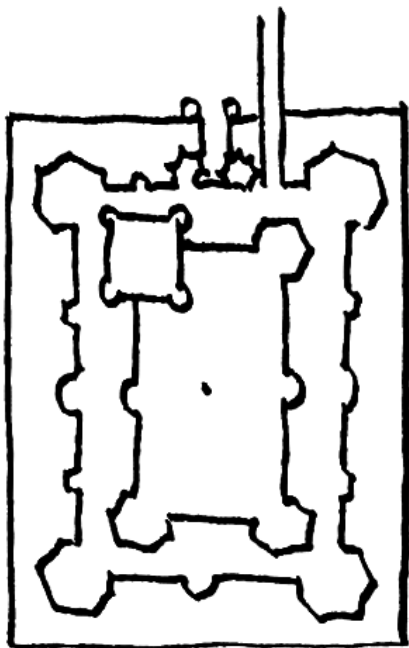

Fig. 4. Walter Gropius, planta del Castell de Coca (Segòvia), 1908.

Gropius (Fig. 4) o Paul Linder, que estava casat amb una jueva. Un als Estats Units, i l'altre, al Perú. Ambdós seguiren interessant-se pel nostre arquitecte. Gropius visità Barcelona l'any 1932 en ocasió del congrés del CIAM i més endavant, l'any 1961, de pas cap a Eivissa amb Josep Lluís Sert. Aquest, en ocasió d'anar al Perú, connectà amb Paul Linder i l'animà a escriure sobre Gaudí l'any 1949, encara que no s'arribà a publicar. Linder treballà com a arquitecte i professor a Lima i és notable l'església de Santa Òrsula (1939), on es veu com l'influí l'estada a Catalunya. Recorda la llarga amistat i admiració vers el genial arquitecte, cosa que amb el títol *Els meus encontres amb Gaudí* s'ha publicat en el catàleg de l'exposició de Bremen. L'aportació que es presentà és molt interessant ja que revela aspectes rellevants poc coneguts de Gaudí on es presenta l'home, enamorat del seu país i de l'arquitectura.

La descripció que féu Linder de la personalitat de Gaudí ens permet veure'l a partir de la percepció d'un estranger que el tractà molt, a diferència del record que aporta Gropius, que l'admirà, però no va parlar-hi mai.

“Gaudí era un home culte i educat. Malgrat això jo tenia la impressió que estava preparat a cada moment, per a donar prioritat a l'instint o al sentiment.”

També més endavant Ernst Neufert en el llibret *Das Jahr in Spanien* s'expressa ben clarament:

“D'aquelles arquitectures tan personals, tan escultòriques, que Antoni Gaudí aixecava per Barcelona –la Casa Milà, la Sagrada Família– se'n criticava la pell ornamental amb què el mestre les cobria. Ernst Neufert estava profundament impressionat per la fantasia d'aquell arquitecte. Desitjava de conèixer-lo personalment, però s'adonà que Gaudí s'estimava més la soledat i que no rebia visites; només sortia de casa per anar a la Missa matinerà. Neufert, que vivia a tocar de la Sagrada

Lloveta d'Horta i la Masia cal Coix d'Argentona, així com de la seu tarragonina o de poblacions castellanes com ara Àvila (Fig. 3), Toledo o Còrdova.

Quan l'any 1924 tornaren a Barcelona la relació s'amplià. Gaudí, que tenia també una prevenció –corrent a l'època– en relació al protestantisme que existia al nord d'Alemanya, s'assabentà que Linder era catòlic. Així sortien passejant cap al port en companyia de Gaudí i assistien a missa a la catedral. Una documentada informació aparegué més endavant al *Deutsche Bauzeitung* i altres publicacions. No fou possible que Gaudí ho conegués. “Un any després em va visitar a Múnic el pintor Jaume Busquets, de qui he parlat més amunt. Tot just abans de sortir de Barcelona havia anat a veure Gaudí, que li va donar molts records per a mi. Deia que sovint pensava en les nostres acalorades discussions, i que li agradaria que tornés a Barcelona. Això ja ho tenia previst, però no el vaig tornar a veure mai més, perquè por després morí –com m'explicaren– de forma tràgica”.

Malauradament l'aparició del nacionalsocialisme a Alemanya provocà l'èxode d'intel·lectuals i artistes com W.

Família, observava com el venerat mestre es dirigia cada dia a les cinc del matí a oir Missa, i un dia, sense voler-ho, se'l trobà pel carrer. La conversa que el mestre hi va mantenir l'hauria d'influir decisivament, com també la impressió que li va causar aquell homenet encongí i menut, vestit amb una vella gavardina”.

Gropius també es manifesta clarament amb els mots que va escriure a David Mackay: “*I saw Barcelona, with much mature eyes [...] Now I was open and understanding towards Gaudí's unique skill and independence*”². No és estrany, doncs, que al programa de la Bauhaus fet per E. Gropius es proclamí: “Desitgem, concebem, creem junts el nou edifici del futur, que abraçarà arquitectura, escultura i pintura, tot en una sola unitat, i s'eleva un dia cap al cel, per obra i gràcia de les mans de milions de treballadors, com el símbol transparent d'una nova fe” (abril 1919).

Més endavant l'admiració d'altres arquitectes alemanys per Gaudí s'ha expandit gràcies en bona part a la renovada i pacient reproducció del model funicular del càlcul de la capella de la Colònia Güell, que sota la direcció de Frey Otto realitzaren els alumnes de la seva càtedra d'Stuttgart, i la qual després de ser exhibida pel món fou adquirida per “la Caixa” i avui figura com a element significatiu al Museu de la Sagrada Família.

En el catàleg esmentat, d'on procedeixen les imatges que acompanyen aquest text, s'ofereixen articles amb títols ben significatius: “A. Gaudí a la Bauhaus, Neufert, Linder i l'ideal gòtic”, “Gaudí i la volta catalana”, “Antoni Gaudí, el científic” i “Encontres amb Gaudí”, escrits per Joaquín Medina Warmburg, Martin Speth i Hartmut Ayrle de Reinhard Bartolles i Paul Linder, respectivament, entre altres, amb una documentació gràfica, en bona part desconeguda, que sens dubte contribuiria a conèixer millor la personalitat del nostre gran arquitecte.

Esperem que es doni a conèixer públicament a casa nostra i es faci ressò, a través d'una exposició a Barcelona del fet ben important, que mostra com els grans arquitectes germànics, que tant han aportat al món de l'arquitectura a través de bona part dels moviments que s'han imposat al transcurs del segle XX, admiraven ja en vida la genialitat d'Antoni Gaudí.

NOTES

1. El títol alemany era *Gaudí in Deutschland. Lyrik des Raums*.

2. Transcripció d'un fragment de la carta de Walter Gropius a David Mackay: “*The progressive spirit in Barcelona greatly appealed to me; happily I roamed the city with a friend, and one day I came to see Gaudí in his workshop at the Sagrada Família. He was absorbed in his work and quite uncommunicative. His devotion and concentration on his task impressed me deeply though his architectural production stood far away from my own still-vague ideas. His intensity struck me as a most desirable quality in a man's work, but I was still too immature to understand his unique daring and inventiveness as a structural engineer*”.